

NICOLAI HARTMANN AND R. LEPLEY. THE MORAL VALUE OR THE BECOMMING INTO MORALITY

Diana Silaghi

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University
Center

Abstract: In an effort to break away from the neo-Kantian school thinking, Nicolai Hartmann accepted as the basis for new epistemology, the assumptions that the realism and naturalistic ontological claims should be based on objective reality and not just on the reflection of our actions. Hartmann seeks to build the objective of ethical and axiological foundation realistic by postulating an ideal range of values itself, entities itself to be a priori and will be strict and ideal sphere of logic and mathematics.

Nicolai Hartmann's position can be compared with the empirical-scientific approach represented by his contemporary ethical-philosopher R. Lepley.

In the conception of R. Lepley, values are represented as a set of relationships in a kind of continuum space-temporal-causal. The human being discovers these values within its environment by means of experiential empirical scientific methods.

Keywords: moral value, creator of values, carrier of values, gradation values, materiality values.

1. Hermeneutica valorilor

În concepția lui R. Lepley valorile sunt obiective în sensul că acestea sunt proprietatea comună a aceluiași context experiențial și ele nu au o existență independentă în afara acestuia. Această poziție este diametral opusă poziției realist-obiective a lui Hartmann – care susține că valorile au o existență ontologică separată, în afara contextului valorizării lor.

După Hartmann, valorile sunt esențe ideale și ele corespund Ideilor platoniciene dar, spre deosebire de Platon, el le conferă materialitate (la sugestia lui M. Scheler), realizând astfel posibilitatea ca valorile să devină concrete și actuale în și prin acțiunea ființei umane care, prin aceasta, realizează conexiunea metafizică dintre domeniul ideal și cel real.

Hartmann distinge între valorile ideale și cele reale. Spre deosebire de cele reale, valorile ideale sunt esențe independente de acțiunea umană (de valorizare și valorificare), dar ele pot fi descoperite și recunoscute numai de către persoanele umane care au o educație morală. Valorile reale au o existență în lumea concretă și numai aici, în această lume, ele capătă o existență cu adevărat morală. În această lume, omul are o dublă legătură cu domeniul valorilor. În primul rând, există o legătură de ordin cognitiv, prin care, prin intermediul valorii-sentiment sau a unui "ordo amoris", persoana umană le descoperă. În al doilea rând, omul are o legătură practică cu valorile, în special cu cele morale, care sunt caracterizate de forma imperativ-factuală "ar trebui să fie" iar această caracteristică le poziționează deasupra formei imperativ-factică "ar trebui să facă".

Hartmann face deosebirea dintre principii morale și categorii. Categoriile au un caracter ontologic și exercită asupra persoanei umane o constrângere necondiționată. Principiile morale sunt axiologice prin natura lor și ele nu exercită asupra persoanei umane o astfel de constrângere. Principiile morale doar se revendică deasupra persoanei morale, care are puterea să decidă sau să respingă această revendicare. Forma principiului "ar trebui" nu poate lua niciodată forma principiului "ar trebui să facă", în caz contrar aceasta ar fi o comandă și nu un principiu moral. Principiul "Ar trebui" se prezintă în sine sub forma principiului "ar trebui să fie" care subzistă independent de realitatea sau irealitatea valorilor materiale.

Gradația și stratificarea valorilor reprezintă nucleul axiologiei hartmanniene și constituie una dintre contribuțiile esențiale ale eticii aduse de Hartmann. El gradează valorile nu doar perpendicular după axa superioritate-inferioritate, ci și orizontal, după axa puternic-slab. Într-o altă ordine de idei, există o co-ordonare a valorilor pe același nivel. Spre exemplu, valoarea "bogăția experiențială" nu este mai superioară valorii "modestiei", ci este co-ordonată cu aceasta. "Iubirea aproapelui" poate fi superioară valorii "iubirii frățești", dar "iubirea frățească" este mai intensă iar acest fapt o face să fie o valoare mai puternică. Valorile inferioare condiționează valorile superioare prin conținutul lor. În relația cu adevăratele valori, ele nu sunt valori reale, dar pot fi scopuri.

Valorile morale autentice nu sunt și nu pot fi relative. Ele sunt "personale" și sunt legate de realizarea unui scop, de conduită, de caracter, etc. Ele apar în spatele acțiunii umane. Omul, ca persoană umană morală, joacă un rol important în actualizarea acestor valori, nu atât ca subiect, ci ca subiect care deține capacitatea metafizică a comuniunii și comunicării valorilor din domeniul ideal în cel real.

Omul, ca ființă morală, nu este doar un *purător și mediator al valorilor*, el este și un *creator al valorilor*, întrucât el are puterea de a decide și de a respinge, deci, valorile nu pot fi actualizate fără acesta.

Atunci când realizează scara valorilor, Hartmann afirmă că valorile inferioare sunt mai puternice deoarece ele sunt mai fundamentale, în timp ce cele superioare sunt mai slabe, dar sunt mai libere decât cele superioare. Valorile inferioare sunt valori de situație și ele includ ca valori: existența, puterea, fericirea, etc. Deasupra acestui grup se situează valorile fundamentale ca: viața, conștiința, activitatea, suferința, puterea, libertatea voinței, previziunea și eficacitatea. În gradul cel mai mare se află grupul valorilor morale fundamentale. Acestea sunt: Binele, Noblețea, Bogăția experiențială și Puritatea. Sunt enumerate încă trei grupuri de valori morale speciale. Primul grup include virtuțile platoniciene și aristotelice, al doilea grup include virtuțile iudeo-creștine: iubirea frățească, adevărul, credința, modestia, etc., al treilea grup conține virtuțile nietzscheniene cum ar fi: iubirea față de celălalt, virtutea și iubirea personală. Mai presus de acestea este valoarea personalității care este de cel mai înalt rang.

Aceste straturi de valori pot fi asociate, înțelese și interconectate prin intermediul unor legi. Acestea sunt: 1) legile stratificării, 2) legile fundamentării, 3) legile opoziției, 4) legile complementarității, 5) legile înaltei evaluări, 6) legile evaluării puternice.

Legile stratificării joacă un rol important în domeniul categorial și axiologic. Aceste legi sunt: 1) legea recurenței; 2) legea transformării – elementele recurente nu sunt afectate de structura formelor superioare, complexe; 3) legea noutății, valorile elementare împreună cu cele superioare produc noutatea categorială; 4) legea straturilor distincte – super-impunerea principiilor superioare deasupra celor inferioare, acestea sunt separate de straturi distincte.

Aceste patru legi ale stratificării pun în evidență modul prin care sunt legate straturile verticale. Pe lângă aceste legi ale stratificării există "dialectica legii combinării" care face ca

aceste categorii să nu existe niciodată prin ele însele, iar între fiecare grup sau strat să existe o co-existență și o co-reciprocitate a categoriilor. Legea "dialectică a combinării" se ridică la nivelul legilor stratificării.

Deoarece împlinirea valorilor presupune comportamentul (purtarea) umană, trebuie să existe o legătură între libertatea voinței și valorile morale. *Puterea pe care omul o deține pentru a decide sau pentru a respinge principiile morale, constituie libertatea morală.*

Hartmann recunoaște faptul că libertatea nu există doar în sensul pozitiv (acest sens a fost indicat de Kant pentru a salva antinomia cauzalității), ci ar trebui să fie și ca libertate morală individuală.

Hartmann susține că toată libertatea etică trebuie să fie determinată, iar această determinare trebuie să fie una sui generis. Dincolo de determinările cauzale și teleologice, trebuie să existe un factor determinant personal. Acest factor determinant personal trebuie să fie independent nu numai de determinările cauzale și teleologice ci și de principiile morale. Acest fapt dă naștere opoziției dintre antinomia personală și autonomia valorilor în general. Adică, există o antinomie între "ar trebui" și "voință", iar originea acestei antinomii este fundamentată de opoziția dintre "se cuvine" și "ar trebui". Această opoziție dă naștere "antinomiei autonomiilor".

Realismul absolut–aprioric hartmannian nu poate fi acceptat deoarece acesta presupune o *metafizică antropoteistă* care este mai dificilă decât *metafizica teistă* pe care el încearcă să o înlocuiască.

În efortul său de a păstra demnitatea și responsabilitatea omului, Hartmann postulează un domeniu ontologic al valorilor în scopul de a oferi un suport "cosmic" persoanei morale. În sfârșit, Hartmann nu face nici un fel de aprecieri asupra poziției kantiene de care el caută să se desprindă. Spre exemplu, acest principiu "ar trebui să fie" este doar o ontologizare a principiului "ar trebui să fie" concret care este analog "rațiunii practice" kantiene.

Axiologia hartmanniană este atât "dogmatică" cât și "aristotelică" și cu atât mai mult, este și inadecvată comportamentului uman. "Dogmatismul" acesteia constă în afirmarea unui domeniu ideal care există în afara contextului existențial. Hartmann ar fi putut stabili obiectivarea valorilor plasându-le, în cazul în care acestea aparțin pe bună dreptate, în contextul existențial, fără a fi nevoie să recurgă la un domeniu ontologizat.

Pe de altă parte, axiologia lui este "aristotelică" deoarece el pretinde că numai cei care au avut parte de o educație etică sunt capabili de a descoperi valorile morale. Acest fapt este inacceptabil din două motive: în primul rând, dacă se pune problema educației, atunci nu se poate afirma că valorile sunt apriori – iar aceasta ar distruge concepția lui Hartmann. În al doilea rând, dacă nu oricine poate "să vadă" moralitatea atunci nu oricine poate deveni o persoană morală. Acest fapt ar restrânge moralitatea doar la "câțiva aleși". Deci această etică ar fi inadecvată și inaccesibilă omului comun, omului de rând.

În ciuda multor critici, contribuția lui Hartmann în constituirea eticii și axiologiei, este apreciabilă și, pe bună dreptate, el poate ocupa locul printre cei mai mari moralști ai gândirii filosofice contemporane.

1.1 Statutul problematic al valorilor în gândirea contemporană

Interesul general în ceea ce privește problema valorilor, așa cum se poate constata în gândirea filosofică contemporană, îl reprezintă *nevoia de a clarifica cât mai precis statutul acestei probleme*. Nu de mult s-a produs eliminarea valorilor-idei din domeniul științelor. Din interesul acestor științe de a supune verificabilității științifice aproape orice, a rezultat un conflict

între filosofie și științe, conflict care, la rândul său, a dat naștere *problemei distincției dintre valoare și valorificare*.

Abordarea științifică a valorilor pare să fi transformat valorile în valori instrumentale și pragmatice. Acesta este un aspect al filosofiei pragmatice americane, reprezentată, mai cu seamă, de J. Dewey.

Există un eșec general al omului contemporan, în a da sens eticii, acest "eșec de a aprecia, reprezintă un capitol special din viața omului. Dacă ar fi ca noi să trecem fără să observăm, fără să privim, fără să apreciem, nu ar mai rămâne nimic, din fundamentul vieții noastre spirituale".¹ Caracteristica principală a acestui "Weltanschauung" este că "el (omul modern) nil admirari, ridică incapacitatea lui de a se mira, de a se uimi, de a se entuziasma și de a se respecta, la nivelul modus vivendi. Și, astfel, el este mulțumit de el însuși, de superioritatea sa care ascunde goliciunea sa interioară"². O astfel de atitudine nu face să elimine problema valorilor și cu atât mai puțin, nu ne ajută la rezolvarea ei. Noi simțim că există un sens al "nevoii" care ne obligă să formulăm un fel de *teorie a valorilor*. Dar, problema devine mai complicată atunci când ni se cere să precizăm care teorie a valorilor este mai plauzibilă.

Gândirea contemporană prezintă o imagine vie a acestei probleme (conflictul de idei dintre diferitele curente filosofice). Există diferite nuanțe ale subiectivismului teoriei valorilor dar și a obiectivismului acestora, fiecare încearcă să-și stabilească propria poziție.

N. Hartmann susține că valorile sunt apriori, sunt independente și că au o existență de sine stătătoare. Valorile au o existență ideală și sunt independente de subiectul cunoscător. Dar ele nu pot fi concrete până ce nu sunt actualizate prin și de către subiectul uman, în universul său concret.

Această poziție poate fi caracterizată ca realism onto-axiologic. Hartmann afirmă că valorile sunt atât ontologice cât și axiologice, și că au un ideal și o existență reală.

1.2 Facticitatea și verificabilitatea valorilor

Poziția lui R. Lepley este, mai degrabă, preocupată de verificarea științifică a valorilor decât de statutul lor ontologic. El privește facticitatea (starea de fapt) și valoarea ca fiind două aspecte ale aceleiași situații. După Lepley termenul de "valoare" are două sensuri diferite. Primul sens este mai puțin cuprinzător. Valoarea este identică cu "eticul" sau "moralul"- în acest sens, această definiție a valorii este una mai îngustă. Al doilea sens este unul mai cuprinzător. Valoarea se referă la toate sferele existenței umane, cum ar fi: bunătatea, adevărul, frumusețea, știința, arta, politica, economia și religia. Prima valoare – bunătatea – se referă la toate modurile binelui și răului (economic, moral, religios, etc); a doua valoare – adevărul – se referă la faptul de a aproba sau prefera ceva; a treia valoare – frumusețea – se referă, în primul rând, la domeniul estetic.

Distincția dintre fapt și valoare este una situațională întrucât "în sensul mai cuprinzător și mai adecvat al termenului, se poate spune că fiecare obiect sau situație poate fi privit(ă) *științific, estetic, moral*, și așa mai departe. Pentru a se vedea aspectul științific, trebuie studiat aspectul spațio-temporal-cauzal al relațiilor obiectelor sau situațiilor din cadrul experienței. Pentru a se vedea aspectul estetic, trebuie luate în considerare caracteristicile perceptuale și senzoriale ale experienței. Aspectul moral este recunoscut în bunătatea personală sau socială (incluzând și

¹ H. Hartmann, *Ethics* vol I, p 41

² *Ibidem* p 45

fericirea)”.³ De aici nu se poate conchide că valorile ar putea exista undeva, că ele ar avea un statut ontologic independent de situațiile concrete, ci doar faptul că acestea sunt intrinseci situației concrete, și deci, ele pot fi supuse verificării ca orice alt obiect al cunoașterii științifice. Prin verificare se înțelege ”orice fel de testare care are loc în vederea respectării adevărului sau a corectitudinii în ceea ce privește adecvarea, relativă, cu o altă experiență semnificativă”⁴. Dacă acest punct de vedere este acceptat, atunci atât faptul (realitatea) cât și valoarea au sensuri numai în și prin acțiunile concrete ale ființei umane în cadrul experienței concrete.

În concepția lui Lepley, valorile nu sunt individuale, izolate, în sine (așa cum sunt în concepția lui N. Hartmann), dar ele formează un *proces complex* în și prin acțiunea umană.

Pentru verificabilitatea valorilor, Lepey sugerează aplicarea lor în următoarea grilă: valoare categoric verificabilă; valoare probabil neverificabilă. După această grilă, Lepley a propus un procedeu care trebuie să determine în ce grad valoarea are verificabilitate, și dacă aceeași factori determină gradele de verificabilitate ale stărilor de fapt (obiecte sau situații concrete) și ale valorilor. Următoarele exemple ilustrează funcționalitatea acestui procedeu⁵:

Stări de fapt		categoric verificabile
-	în știință	”Acest arzător va arde”.
-	în artă	”Acesta este un tub de vopsea roșie”.
-	în morală	”Acest tablou are o lungime de 60 centimetri”.
Stări de fapt		probabil neverificabile
-	în știință	”Universul este în stare de entropie”.
-	în artă	”Frumosul este o percepție încântătoare”.
-	în morală	”Nu există nici un scop ultim al vieții”.
Valori		
-	în știință	”Teoria că spațiul este curb și finit este mai adecvată” decât teoria că spațiul este nelimitat și infinit”.
-	În artă	”Nu toate formele artei sunt expresive”.
-	În morală	”În afacerile internaționale, adevărul este voință puternică și previziune”

Lepey susține că între cele două poziții extreme ale stărilor de fapt (categoric verificabile și probabil neverificabile) se poate găsi o poziție intermediară, și anume, stări de fapt verificabile timp mai îndelungat. Doar prin intermediul acestei poziții putem conchide faptul că valorile au un statut situațional sau ontologic.

Stări de fapt		verificate mai mult timp
-	În știință	”Noile experiențe în ceea ce privește paralizia infantilă vor fi de succes”
-	În artă	”Această vopsea va apărea aici mai închisă decât alta”.
-	În morală	”Taxa A va produce un venit mai mare decât taxa B”
Valori		verificabile mult timp

³ R. Lepley, *Verifiability of Values*, Columbia University Press, 1944, p 29

⁴ *Ibidem*, p 22

⁵ *Ibidem*, p 42-43

- în știință ”Acest experiment în domeniul senzațiilor auditive, va fi unul crucial și semnificativ”.
- În artă ”Această culoare este prea luminoasă pentru a nuanța efectul”.
- În morală ”Efectele sociale ale taxei A vor fi mai bune decât cele ale taxei B”.

Grila celor trei poziții oferă un anumit punctaj verificabilității stărilor de fapt și valorilor, iar în verificabilitatea lor sunt implicați următorii factori: natura obiectului supus cercetării, scopul cercetării, cadrul de referință. ”Gradul în care orice formulare particulară a stării de fapt sau a valorii este sau nu este verificabilă este, prin urmare, dependentă de caracterul evenimentelor. Aceasta este dependentă atât de natura evenimentelor la care se referă formularea, fie ca subiect sau obiect, cât și de interacțiunile, care apar între subiect și obiect”⁶. Este mai greu de recunoscut o valoare decât o stare de fapt, deoarece valorificarea implică dorința sau preferința, în timp ce starea de fapt sau facticitatea poate viza doar o singură stare de fapt relativ izolată. Un alt motiv pentru care este dificil să determinăm o valoare este complexul natural al evenimentelor sau evenimentelor personal-sociale, dar separarea completă și strictă a stărilor de fapt și a valorilor nu poate fi niciodată înfăptuită deoarece ambele apar într-o definiție a situației date.

Abordarea logică a verificabilității valorilor vizează mai mult structura formală a propozițiilor decât adevărul acestora ”logica include toate evenimentele și relațiile dintre acestea și vizează sensul structurilor lor”⁷.

Cu toate că atât starea de fapt cât și valoarea se află în intervalul de posibilitate al verificabilității, valorile considerate în totalitatea lor, sunt mai verificabile decât stările de fapt. Cei trei factori implicați în verificabilitatea empirică a valorilor și a stărilor de fapt, pot fi implicați și în cazul verificabilității logice ”Apoi, a devenit evident în ceea ce privește subiectul, nu numai că termenii și relațiile sunt afectate de însușiri, cum ar fi: simplitate-complexitate, accesibilitate – inaccesibilitate, controlabilitate - necontrolabilitate, cuantificare – necuantificare, separabilitate – inseparabilitate, dar, de asemenea, că subiectul se exprimă sau referă la termenii, relații, propoziții, judecăți, și ca formă relativ simplă, accesibilă, cuantificabilă, separată și controlabilă, în opusele lor. Este de înțeles că aceste trăsături ale subiectului nu apar întotdeauna împreună, spre exemplu, complexitatea cu inaccesibilitatea sau cu incontrollabilitatea, ele sunt, în general, corelative”⁸.

În cazul în care o judecată factuală (a unei stări de fapt) se referă la un existent determinat spațio – temporal, independent de experiența subiectului, și, dacă o judecată de valoare vizează interesul subiectului în această existență, atunci nu pot exista probleme de distingere între stare de fapt și valorificare, deoarece ”problema stării de fapt este una a cărei preocupare principală este de a cunoaște natura evenimentelor ca atare, iar problema valorificării este una a cărei preocupare este interesul de a descoperii valoarea lucrurilor, a actelor, a priorităților ca scopuri sau a mijloacelor ca scopuri, ca esențială pentru bucuriile umane, sau în alte scopuri.”⁹ Dar aceasta este, mai de grabă, o distincție relativă pentru că ”ambele judecăți, și cea factuală și cea de valoare sunt frecvent utilizate, mai ales, non-științific, dar cu intenții și efecte expresive și emotive”¹⁰.

---

⁶ Ibidem, p 51

⁷ Ibidem, p 68

⁸ Ibidem, p 72

⁹ Ibidem, p 78

¹⁰ Ibidem, p 81

Care este relația dintre cunoaștere și valoare? Fundamentul cunoașterii diferă de cel al valorizării? Se poate ca aparenta distincție să presupună faptul că procesul cunoașterii este preocupat de obiectualitate și cauzalitate, în timp ce valorizarea este preocupată de subiectivitate și calitate.

După Lepley, cunoașterii și valorizării li se mai pot atașa și alte sensuri. *Cunoașterea poate însemna:* a) percepția, b) rațiunea sau intuiția, fiecare având surse distincte și c) cunoașterea ”în sensul cel mai propriu, așa cum rezultă din efectele combinate ale interacțiunilor complexe care apar ca sugestii și sunt testate relativ”¹¹. *Valorizarea poate însemna:* a) finalul judecății sau al preferinței, b) prezența actelor intelectuale ce vizează posibilitățile și efectele, c) aceasta denotă ”fie toate interfețele energetice și semnificațiile ce sunt reglatorii sau, cel puțin, etapele de interacțiune care contribuie la studiul condițiilor, la sugestia soluțiilor, la percepția și aprecierea efectelor probabile și reale”.¹²

Dar o ”completă identificare a cunoașterii cu percepția sau cogniția și a valorizării cu preferințierea, ar trece cu vederea faptul că percepțiile particulare, impulsurile sau judecățile au la originea lor doar un statut ipotetic. Cunoașterea este, eminent, perceptivă, și valorizarea este, eminent, preferențială; dar percepția nu reprezintă întreaga cunoaștere, precum nici dorința sau preferința nu reprezintă întreaga valorizare în sensul cel mai distinctiv al termenilor: cunoaștere și valorizare. Ambele, atât cunoașterea cât și valorizarea trebuie să fie evaluate și analizate.”¹³ Aceste deosebiri dintre cunoaștere și valorizare sunt relative cu toate că atât cunoașterea cât și valorizarea vizează un același continuum existențial. Cunoașterea și valorizarea sunt procese complexe ce formează și se formează ca interrelații în momente diferite ale acestui continuum existențial. În fiecare moment, diversitatea actelor și proprietăților constitutive pot fi descrise cu ajutorul termenilor opuși: ”evident” și ”neevident” sau ”perceptiv” și ”emotiv”, etc.

Care este relația dintre existență și valoare? Problema cu care trebuie să se confrunte axiologia este dublă: naturașiloculstărilor de fapt (facticității) și a valorilor în cazuri particulare și concrete; natura și locul relațiilor lor cu realitatea *in toto* (ca întreg).

Cu toate că Lepley consideră că actul intențional (interesul) nu face parte din problematica valorilor, nu trebuie să se conchidă faptul că interesul constituie esența valorii, așa cum susțin unele orientări axiologice, pentru că ”în primul rând, valoarea nu este o singură proprietate sau un set de proprietăți, ci potențialitatea care rezultă, potențialitatea pentru producerea sau susținerea (pozitivității sau negativității) unui eveniment sau evenimente...În sens generic sau nondistinctiv, valoarea reprezintă acele proprietăți ale interrelaționării lor (a evenimentelor) actualizate sau potențiale”¹⁴. Încă o dată, ”valoarea nu este o proprietate existențială...ci o relație care a existat, există și va exista prin sau din cauza unor astfel de proprietăți”¹⁵.

2. Concluzie

Din poziția lui Lepley conchidem că stările de fapt (facticitatea) și valorizarea sunt transferabile reciproc și că distincția lor aparentă este doar relativă. Ambele moduri sau expresii au același sens: ele reprezintă două aspecte ale aceleiași experiențe într-o situație dată. ”Motivul pentru care starea de fapt și valoarea apar ca moduri de exprimare este că omul este o parte a

---

¹¹ Ibidem, p 82

¹² Ibidem, p 82

¹³ Ibidem, p 97

¹⁴ Ibidem, p 203

¹⁵ Ibidem, p 204

naturii și existenței lor. Ca organism vital, el experimentează evenimentele și, implicit, pe sine însăși și actele sale ca fiind ceva ce este *per se*. De asemenea, el experimentează evenimentele ca factori ce constituie condițiile și efectele apariției altor evenimente și, implicit, ale ascensiunii și satisfacerii propriilor nevoi și interese”.¹⁶ De aici putem infera că ”stările de fapt și valorile, ca referenți relativi verificați și ca afirmații relativ verificate ale acestora, au același statut ontologic, că înfăptuiesc aceleași relații cu existența sau realitatea. Statutul ontologic nu este, prin aceasta, un factor care afectează verificarea sau verificabilitatea valorilor comparativ cu stările de fapt. Traductibilitatea lor reciprocă și completă ca afirmații, reprezintă faptul că verificabilitatea unuia este verificabilitatea celuilalt.”¹⁷ În mod fundamental, facticitatea și valorile, în totalitatea lor, sunt verificabile în același mod și grad.

BIBLIOGRAPHY

- 1) Assogioli F. History of Philosophy, Oxford, 1998
- 2) A. Hugli, P. Lubcke, Filosofia în sec. XX, vol. I, ed. All Educational, 2003
- 3) A. Hugli, P. Lubcke, Filosofia în sec. XX, vol. II, ed. All Educational, 2003
- 4) Brehier. E. Histoire de la Philosophie, Qebec 1960
- 5) Cornea, A. O istorie a neființei în filosofia greacă, Humanitas, 2011
- 6) William K. Frankena, Obligation and Value , în The Philosophy of G.E. Moore, Library of Living Philosophers
- 7) G. Gurvitch, Les tendances actuelles de la philosophie allemande E. Husserl, M. Scheler, E. Lask, M. Heidegger, Librairie Philosophique, 1949
- 8) James Collins, The Neo-scholastic Critique of N. Hartmann, p 124
- 9) Lange, F.A. Histoire du materialisme, Paris, 1911
- 10) Moore G, Principia Ethica, Cambridge University Press, 1944
- 11) N. Hartmann, Moral Values, George Allen&UNWIN LTD, New York, 1932
- 12) N. Hartmann ”Moral Freedom”, translated by Stanton Coit, printed in Great Britain by Unwin Brothers , LTD Working
- 13) H. Hartmann, Ethics vol I, Moral Phenomena, Transaction Publishers, London, 2002
- 14) N. Hartmann, Veche și noua ontologie, ed. Paideia, 1997
- 15) R. Lepley, Verifiability of Values, Columbia University Press, 1944
- 16) M. Scheler, Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values, translated by Man Fred S. Frings and Roger L. Funk, Orthwestern University Press, 1973
- 17) W.D. Ross, The Right and The Good”, Oxford University Press, 1930
- 18) Sidney Hook, A Critique of a Ethical Realism, International Journal of Ethics, Ian 1930
- 19) Zeller, Outlines of the History of Greek Philosophy, London, 1816

---

¹⁶ Ibidem, p 219

¹⁷ Ibidem, p 220